

Наврӯз ва растохези миллӣ

Муаллиф: Кодири Рустам
17.03.2013 20:55

Барои он ки Наврӯз барои растохези миллии мо хидмат кунад, бояд сари соли нави расмии кишвар бошад, огози мархалаи нави зиндагии мо бошад. Огози соли нав аз Наврӯз пайванди кавии миёни Олами Сагир ва Олами Кабирро баркарор месозад, моро ҳамгом, ҳамнафас ва ҳамнабзи Табиъат мекунад. Бурун шудан аз мехвари замони масехӣ ва бозгашт ба мехвари солшумории хичрии шамсӣ пайванди моро ҳам бо густураи фархангии эронӣ (бо ҳамхунон ва ҳамзабонамон дар Афғонистон ва Эрон) ва ҳам бо чахони ислом кавитар мекунад. Ин амр дар чахони муосир, ки чахонӣ шудан аз мушахисҳои муҳимтарини он аст ва фархангҳои хурду заъиф дар баробари он осебпазир хастанд, хеле муҳим аст ва ба мавзӯи ҳаёту мамонт табдил шудааст. Фарханги тоҷик, ки се рӯкни асосӣ- тақвими миллий, алифбои миллий (алифбои форсии арабӣ) ва исми аслии забонро ба таври иҷборӣ аз вай чун қардаанд,

ба истилоҳи варзишӣ, мисли гуштигири вазни 48 кг аст, ки дар муқобилаш гуштигири вазни болои 100 кг ба майдон омадааст. Ба қор гирифтани мучаддади ин рӯкнҳо, аз ҷумла, Наврӯзи қарорёфта дар ҷойгоҳи худ моро ба асламон мепайвандад ва нуруи муқовимати фарханги мо дар баробари таҳриқкорҳои фархангҳои ғайрро меафзояд, яъне моро ба растохези миллий раҳнамунӣ мекунад ва наҷот мебахшад.

Наврӯз ва растохези миллӣ

Муаллиф: Кодири Рустам
17.03.2013 20:55

Ёддошти “Тоҷикам”: Мегӯянд, нигоштаи хуб ҳеч ғох кӯхна намешавад ва ҳамеша дархури хамагон аст. Дирӯз хангоми чустучӯ ва омода кардани матлабҳо бахшида ба чашни бузургамон Наврӯз нигоштаи “Наврӯз ва Растохези миллӣ”-ро хондаму бори дигар ба дурустии ин ғуфта бовар кардам. Адиб ва донишманди шинохта Кодири Рустам ин матлабро соли 2007 дар Олмотӣ дар пайванд ба нашр расидани китоби “Магия Навруза”(“Муъҷизаи Наврӯз”) навишта, дар нашрияи “Нигоҳ” ба ҷоп расонида буд. Вале нуктае, ки дар ин матлаб баён гардидаанд, ҳоло ҳам аҳамияти вижа доранд ва аз ин нигоҳ мо онро бо қамоли майл ба хонандагони “Тоҷикам” чун ҳадяи наврӯзӣ пешкаш мекунем.

(Дар хошияи китоби “Магия Навруза”, веросторӣ, гирдоварӣ

ва таҳқиқи Сафар Абдулло. Олмотӣ, 2007 (ба забони русӣ)

Шояд барангехтани эҳсосот ва ба таҳриқ овардани андешаҳо аввалин мушаххиси як китоби хуб ва муҳимм бошад.

Андешаҳои зайл пас аз мутолиъаи китоби “Муъҷизаи Наврӯз” тавлид шуданд.

Наврӯз гунаи дигар, гунаи эронии ҳамон киссаи юнонии феникс (какнус) аст¹, ки месӯзаду дар оташаш феникси дигар тавлид мешавад. Наврӯз низ дубора зинда шудани табиати мурда аст, Наврӯз растохези табиат аст, Наврӯз мусаллат шудани ду унсури мухимми зиндагисози ахурой – рӯшноӣ ва гармӣ бар ду унсури ахриманӣ – торикӣ ва сардист. Феникс бо он ки киссаи маргуб, самбули хубу зебост ва рамзи човидонагист, махсули хиёлҳои зебост, дар фаросӯйи кӯхи Кофи устура қарор дорад. Вале Наврӯз дар ҳамин ҷост, дар қанори мост, ҳамасола меояд, чун Хуршед ба бурҷи ҳамал ворид мешавад, гоми мубораки Наврӯз низ ба рӯи Замин ва андаруни қалбҳо ворид мешавад. Наврӯз махсусу малмус аст.

Агарчи Наврӯз қабл аз зуҳури Зардушт пайдо шуда, тайи қарнҳо бо дини ӯ пайванд ёфт ва дидгоҳҳои аз ин мазҳаб дар маросими таҷлили Наврӯз муассир буданд. Ва шояд сабаби ин амр низ, ки қабл аз ислом ҷуз эронӣ ҳеҷ халқи дигаре Наврӯзро таҷлил намекард, ҳамин буда?! Аз сӯйе шохони се императории эронӣ ба иллати дини миллӣ будани ойини зардуштӣ ва муроҷоти асли озодии мазҳабҳо ҳеҷ талоше ба таҷмили дину ойин ва маросими худ ба бегонагон надоштанд, аз сӯйи дигар ақвоми дигар низ Наврӯзро, шояд ба иллати пайванде, ки вай бо дини барояшон бегона дошта, ихтиёран напазируфтанд.

Ба ҳар сурат, Наврӯз то ислом на танҳо маҳдуд дар густираи ҷуғрофиёии суқунати наҷоди эронӣ будааст, балки ҷашни қомилан миллии эронӣ буд ва дар баробари оташқада ва тахту қулоҳ аз арзишҳои асосии миллии онҳо маҳсуб мешуд. Вакте ки шохӣ туркон ба Эрон ҳамла меоварад, нигаронии аввали эронӣ ҳушёрӣ оғоз аз он аст, ки дину шохӣ ва ҷашнҳои онҳо, ки муъайянқунандаҳои асосии ҳувияти миллии эронӣ ҳастанд, дар маърази хатар қарор гирифтанд. Яъне барои эронӣ ҷашнҳои миллиашон ва ба вежа, Наврӯз, баробар бо дин ва шохӣ арзишманд буданд. Фирдавсӣ ин маънӣ ва нигаронию пас аз ҷанд аср аз забони Баҳроми Гургин – паҳлавони эронӣ ҷунин ба қалам овардааст:

Ба Эрон бар он рой буд Совашох,

Ки на тахт монад, на мухру кулох.

Кунад бо замин рост оташкада,

На Наврӯз монад, на чашни Сада.

Аммо на юнониён, бо он ки гуфтаанд, Искандар Авасторо дар оташ сӯзонд, на чинихо, на кӯчиёни турк, на арабҳои бидавии қабл аз зуҳури хотами паёмбарон, на румиён, ки хама пайваста ба сарзаминҳои эронӣ ҳамлавар буданд, тавонистанд Наврӯзро аз миён бибаранд. Саҳехтар бигӯем, онҳо барои ин амр талош ҳам надоштанд, ҳадафи хамаи онҳо аз ин тасарруфот на ҷонишин қардани мазҳаб ва ойину маросимҳои худ буд, онҳо ҷуз горати сарзаминҳои эронӣ ва бочгузор қардани Эрон қори дигаре надоштанд.

Вале Саъди Ваккос бо ливои ислом, барои интишори ислом ба Эрон хамла овард ва ин ки арабҳои мусалмон чашни Наврӯзро мамнуъ карданд ва ё хостанд манъ кунанд, амри табиӣ буд. Пас аз он ки дастгоҳи давлати Сосониён барчида шуд, ойини зардуштӣ, забони модарӣ ва Наврӯз се унсури муҳимтарин ва асосии хувияти миллии эрониён буданд ва бадеҳист, ки хувияти миллӣ барои интишор ва густариши ойини гайр, на танҳо монеъа эҷод мекунад, балки бо он мукобала ва алайҳи он мубораза низ мебарад.

Вале чунонки таърих гувоҳ аст ва шохид ҳастем, арабхоро муяссар нагардид, тачлили Наврӯзи кухан ва хамешачавонро манъ кунанду аз миён бибаранд. Баръакс пас аз чанд даҳсола мебинем, ки Наврӯз дар дарбори халифаҳои араб тачлил мешавад. Бархе муҳаккикон (аз чумла, А. Неъматӣ) ин амро ба сабаби иктисодӣ марбут медонанд, яъне чун бар тибқи расму суннати эронӣ дар ин рӯз хама мақомдорон ба шох ҳадяҳо мебарданд, халифагони араб низ хоستانд аз ин ойин бар суди худ истифода кунанд. Баъзеи дигар (аз чумла, Сафар Абдулло) гуфтаанд, ин эрониён буданд, ки бо касди начоти ин чашн, имомон ва халифагони арабро мутақоид карданд, Наврӯз ҳеч ихтилофе бо мазаҳи исломӣ надорад ва барои бақои он дар миёни эронӣҳои исломоварда ва интишори он дар байни арабони мусалмон мусоъидат карданд.

Шояд барои густариши Наврӯз дар ҷаҳони ислом ҳардуи ин омил муассир будаанд. Вале гумон мекунам, онҳо омилҳои фаръӣ хостанд. Ва сабаби аслии, ки чашни Наврӯз пас аз зуҳури ислом на танҳо маҳв нашуд, балки бештар аз пештар интишор ёфт, пайванди ногуҷастанинӣ ин чашн бо умед будааст. Вакте ки аз як халқ муҳимтарин арзишҳояшро мегиранд, танҳо ҷизе ки дар вучуди вай боқӣ мемонад, умед аст.

Шариф Шукуров пайванди амике дар миёни Наврӯз ва идаи растохез дидааст. (Ва оё кашф шудани Наврӯз, дарки амикӣ он ва арҷ гузоштан ба он сабаб набуда, ки Худованд барои аввалин бор паёми растохезро ба паёмбарӣ эрониён ва барои эрониён ваҳй кардааст?!) Вале ин нуктаро низ ёдовар мешавем, ки бақои идаи растохез ва сахетар

бигӯем, бихишт бидуни умед мумкин нест.

Умед, шояд амиктарин ва густурдатарин эҳсоси банӣ башар аст. Умед хатто нерумандтар аз эҳсоси дӯстӣ ва мухаббат аст. Умед охирин эҳсос аст дар калбу магзи одамӣ, умед то лаҳзаи марг хамрохи одам аст; бо мурдани умед одам низ мемирад; хатмӣ нест, ки чисми ӯ бимирад, вале чун охирин шуълаҳои умед дар калби инсон мемирад, вай дар ҳалои торик қарор мегирад ва дигар заъифтарин нури раҳнамуне ҳам барои ӯ вучуд надорад. Дӯстӣ ва мухаббату ишк пайванд бо бегаразӣ доранд, ба таври дигар бигӯям, дӯстӣ ва мухаббат ҳар қадар бегаразтаранд он қадар поктар ва беолоиштар ва нерумандтар мебошанд. Гузашта аз ин, масалан, агар дар ишк гараз омехта мешавад, ишк аз миён меравад. Ба ҳамин далел аст, ки чойгоҳи ишк дил аст ва агар ақл ба қори ишк мудохила кунад, дар бисёр маворид ин қоҳи зеборо ҳароб мекунад. Аммо умед пайванди қавӣ бо гараз дорад (ва гараз фарзанди ақл аст), агар гараз нест, умед нест. Умед гунаи дигар аз имон аст, ба хусус имон ба охират, вале умед бо он ки чузъе аз имон аст, дар айни ҳол дар ҳорич аз мазҳаб низ вучуд дорад, дар фаросӯйи мазҳаб ва имон низ ҳаст. Ба нудрат қасонро метавон пайдо кард, ки ба фармудаи ҳазрати Алӣ – ҷаҳорумин аз ҳулафои рошидин, Худоро на ба умеди бихишташ ва на аз тарси дӯзахаш, балки бегараз ва бо ишк дӯст бидоранд. Ва низ шояд Корлисс Ламонт - файласуфи амриқойи рост мегӯяд, ки агар идаи охиратро аз адён салб кунем, бештари мардум аз Худо рӯй мегардонанд. Дар ин ҷо метавон дар ба рӯи баҳсе дар бораи имони ишқӣ ва имони ақлӣ боз қард, вале на мавридаш аст, ки аз ҳадаф дур мебарад. Баргардем ба Наврӯз.

Наврӯз умеди оянда дар ин ҷаҳон аст, умеди рӯзи беҳӣ, умеди гармӣ пас аз сардӣ, серӣ пас аз гуруснагӣ, рӯшноӣ пас аз торикӣ аст. Наврӯз мазҳари ҳама некиҳост. Наврӯз наҷот аст. Ин умеди наҷот аст, ки Наврӯз дар умқи қалбҳои мардум реша дорад ва нуруи Наврӯз низ асосан аз ин ҷост. Ва дигар нуқтаи муҳим ин аст, ки умеди марбут ба Наврӯз ҳамагонӣ аст ва ин умеди ҳамагонӣ аз умедҳои инфиродӣ шакл гирифтааст. Чун Модар, ки модари ҳар қадом аз фарзандон аст ва модари ҳамаи онҳост ва ё Механ, ки механи ҳар яки шаҳрвандон аст ва механи тамоми онҳост.

Ва хамин умеди хамагонӣ, умеди миллии начот буда, ки барои солим бурун омадани нажоди эронӣ аз "ду карни сукут" (устод Зарринқӯб), накши муҳимтарин доштааст.

Ин чо боз ручуъро зарур медонам, то андешаамро равшантар ибраз кунам. Яке аз сабабҳои асосӣ, ки эронӣни зардуштӣ мағлуби арабҳои мусалмон шуданд, заъфи ойини зардуштӣ дар баробари неруи дини ислом буд. Зарурате барои бозгӯи хама сабабҳои он заъф ва ин неру намебинам. Ёдовари ин нукта кофист, ки ойини зардуштӣ чанд карн пеш аз зуҳури ислом аз асли парастии Худои ягона ба дур рафта буд; ва Аҳриман, ки дар асл ҳамон "сатана" ва "шайтон" дар ойинҳои масеҳиву ислом аст ва низ фариштаву язидҳои ойини қадими зардуштӣ дар ойини зардуштиёни аҳди сосонӣ ва ё шояд каме пештар аз он, ба худохое дар қанор ва поёнтари Худои бузург -- Аҳурамаздо табдил ёфтанд. Ҳамчунин худои Зарвон чун бидъате дар ойини зардуштӣ падид омад ва андешаи зарвония, ки накши қазову қадар дар сарнавишти инсонро вориди ойини зардуштӣ кард, инсонро то ҳадде аз ҷойгоҳи волае, ки вай дар ин дин дошт, поён овард.

Вале бо он ки ойини зардуштӣ мағлуби ислом шуд ва бештари пайравони он ба ислом гаравиданд ва мусалмон шуданд, накши андешаҳои зардуштӣ дар амри начоти миллии эронӣ бузург буд. Ба вежа андешаи хеле густурдаи сипоҳи аҳурамаздой будани инсонҳо, ки иродаи озод доранд (ҷолиб ин аст, ки ин андеша бо асли қазову қадари зарвонӣ, бо он ки муҳолифи ҳам ҳастанд, ҳамзистӣ мекарданд ва дар қанори ҳам қарор доштанд) ва ширкати одамон дар муборизаҳои Аҳурамаздо алайҳи Аҳриман, некӣ алаҳи бадӣ, сахми онҳо дар амри расидан ба начоти мавҷуд ва фаро расидани таърихи воқеъии пас аз таърихи қунунӣ, ки бо растохез оғоз мешавад ва пайванди ин андеша бо Наврӯз дар амри ба араб бадал нашудани эронӣҳо хеле муассир будааст.

Агар мо имрӯз боифтиҳор ҳудро "эронии мусалмон" ва ё "мусалмони тоҷик" ном мебарем

ва Худоро шукр, мисли алчазоириву мисрӣ “араби мусалмони алчазоирӣ” ва ё “мисрии мусалмони араб” нестем, маҷуни хамин андешаҳои аҷдоди зардуштиамон ва эҳсоси умед ба Наврӯзи меросмонда аз он сӯйи таърих хастем.

Гуфтам, ки умед нерумандтарин эҳсоси инсонӣ аст. Вале умед фоъил нест, умед сабр ва интизорист, он чи ки умедро аз қувват ба феъл меоварад ва ба амалӣ шудани он мусоъидат менамояд, маншаъ дар хамин андешаи зардуштии сахим ва шарик будани инсонҳо барои пирӯзии некӣ ва фаро расидани таърихи воқеъӣ аст. Дар андешаи зардуштиён раванди таърих давра ба давра сурат мегирад, дар мархалае ҳама зеро фармони нерухи нек аст ва дар мархалаи дигар тахти ҳукумати нерухи бад ва ин раванд то замони растохез, ки оғози ҳукумати ҳовидонаи некӣ истома мекунад. Инсон ҳам дар амри бештар истома ёфтани мархалаи фармонравии нерухи нек ва ҳам дар амри маҳви нерухи бад барои фаро расидани поёни таърихи аввал ва оғоз ёфтани таърихи ҳовидонаи нерухи нек бояст ба Ахурамаздо поймардӣ ва дастёрӣ кунад. Ва ҳамчунин инсонҳо муваззаф хастанд барои фаро расидани Наврӯз низ, ки гуфтам, маҳари некӣ, талош бикунанд. Азбаски фаро расидани Наврӯз маҳаббат ба гардиши Замину Хуршед ва маҳаббатҳои Хуршед дар бурҷҳои самой аст ва ҳама иртиботе бо фаъолияти одамон надорад, ин ҳарф ки инсон бояд барои фаро расидани Наврӯз талош саъй кунад, албатта, зидду нақиб ба ғӯш мерасад. Вале инсон дар андешаи гузаштагонӣ мо аз сӯйе сарнавиштасоз аст ва аз сӯйи дигар бо Қайхон пайванди амик дорад. Инсон бояст талош кунад низомӣ муъайян дар ҳама барқарор бошад ва пайванди Олами Сағир (инсон) бо Олами Қабир (қайхон) ҳалал наёбад. Вай бояст ба пешвои Наврӯз, ки самбули тавозуни Олам аст, ҳонашро тақонаду пок кунад, дилашро аз олуғаҳои покиза кунад, то инро онро ҳамагонӣ девон - дастёрони Аҳриман насозад. Инсон низ баробари Табиат созада аст ва дар ин амр дастёри Худост.

Ин умеди созада барои наҷоди эронӣ дар гори дусадсолаи торики таърих, дар ин гори таҳкиру тавҳини шовинизми арабии халифаҳои уммавӣ, ки гайриарабон барояшон шахсонӣ дараҷаи дуввум буданд, ҳамагонӣ раҳнамун буд ва нагузошт онҳо бимиранд, дар қавми араб маҳлул шаванд, ҳамагонӣ бисёр қавмҳо маҳлул шуданд ва мурданд. Ин умед, ба масал расане буд, ки гузаштагонӣ моро аз ҳама дусад газии Таърих берун овард. Умеди наҷот, ки андешаи сахим будан барои фаро расидани Таърихи воқеъӣ муҳарриқи он буд, наҷоди эрониро ҳифозат кард ва то ба рӯзе расонид, ки гуруҳҳои аз онҳо тавонистанд қомат рост кунанд ва ҳамагонӣ худро аз зеро бори наҷоди мардумӣ дараҷаи

дуюму сеюм будан, аз гулом будану мавло будан бирахонанд. Яъне умед ба Наврӯз, ки худ фарзанди ин чашни фархунда аст, на танҳо худи ин чашнро начот бахшид, балки дар ниҳоят боиси начоти миллии мо ва баҳою густариши Наврӯз низ гардид.

Дар ин ҷо зикри нуктаи дигареро лозим медонам, ки дар роҳи озодии Эрон ва эронӣён се гуруҳ мубориза мебарданд. Гуруҳи аввал, онҳое буданд, ки дини арабро (онон исломро танҳо дини араб медонистанд) ба ҳеҷ вачҳ қабул надоштанд ва на танҳо алайҳи давлат, балки алайҳи дин низ мечангиданд. Муқаннаъ, устод Сис ва Бобак аз ин гуруҳанд. Гуруҳи дувум, онҳое ки ба зохир ислом оварда буданд ва мехостанд бо фаро расидани фурсати муносиб ҳукумати арабро сарнагун ва ба истилоҳи Афшини уструшнай "шукуҳу шавкати давлати қайён ва дини бехин"-ро барқарор намоянд. Ба ҷуз Афшин Мозёри мозандаронӣ низ шомили ин гуруҳ аст. Ва гуруҳи сеюм онҳое, ки ба сидқ ислом пазируфтанд, вале эронӣ будани худро низ фаромӯш накарданд, хидмати халифагонӣ арабро қарданд ва ҷун фурсати мусоъид фаро расид, бо роҳи дипломосӣ, мусолимамомез, бидуни ҷангу ҷидол қудрати сиёсиро ба даст дароварданд. Мо барои маҳв нашуданамон, барои пай афканда шудани қоҳи бузурги фарҳанги бузурги исломӣ ба забони форсӣ, барои "точик" шуданамон бештар маҷуни ҳамин гуруҳи сеюм ҳастем. Бармақиён, Тоҳириён, Сомониён, оли Бӯя ва то ҳадде Саффорӣён шомили ин гуруҳ ҳастанд. Эҳёи наҷоди эронӣ бештар марбут ба ин гуруҳи сеюм аст. Вале албатта, набояст таъсири муборизаҳои гуруҳи аввал ва дуюм ва ҳамҷунин Абумуслими хуросониро, ки низ шояд тавонем ӯро шомили гуруҳи сеюм қунем, дар ин роҳ ноҷода гирифт.

Намояндагонӣ гуруҳи сеюм ва ба вежа, Сомониён шароитеро муҳайё намуданд, то аз омезиши ислом ва андешаву ойинҳои бостони эронӣ фарҳанги дурахшандаи исломии эронӣ зухур ва рушд қард. Ин замонро Акбари Турсон барҳақ "Наврӯзи Хуросон" унвон қардааст. Ин нукта қоҳиб аст, ки қитоби ин донишманд дар нашри аввали он "Эҳёи Аҷам" ном дошт, яъне муаллиф дар миёни Наврӯз ва эҳё ва растохези миллии мо пайванди амик дидааст ва инро мушобеҳи он доништааст, балки дарқ қарда, харду яке ҳастанд. Ва низ шояд пас аз нашри дуюм ба ин маънӣ расида, ки ҷун Наврӯз омад, ҷун растохез фаро расид, мо аз аҷамӣ раҳидем, мо дигар дар баробари араб аъҷам нестем.

Феникси миллии мо дар оташи муборизаҳо сӯхт, дар обу оташи ислом ва андешаҳои миллӣ обутоб ёфт, аз нав таваллуд шуд, аз ислом тавони тоза гирифт, аз араб шудан раҳой ёфт, андешаи исломиро иртиқо дод, ба ҷое расид, ки Шоираш садои ифтихор дар дод, ки “Имрӯз ба ҳар ҳоле Бағдод Бухорост”. Ин мисраъ гӯи маъноии амик ва густурда аст, ки барои шарҳаш китобҳо бояд навишт. Вале ҳоло бо як ҷумлаи Лев Гумилев иқтифо мекунам, ки муътақид буд, тоҷикон дар замони Сомониён фарҳанге офариданд, ки ҷун ниғини алмос дар муқобили халқаи ангуштари ҳамаи фарҳангҳои дигар дурахшанда буд.

Ин феникси куҳану тоза “тоҷик” ном гирифт (вожаи тоҷикро ман дар ин ҷо ба тавсияи маъноии он истифода мекунам, яъне эронии мусалмони форсизабон) ки зиндагии беш аз як ҳазору дусад соли охири он пайванде ногусастанӣ ҷун гӯшту пӯст бо ислом дорад.

Ислом ва вежагиҳои наҷодии эронӣ, ки муҳимтарини онҳо забони форсӣ ва Наврӯз мебошанд, падару модари тоҷик ҳастанд. Ва ё ба масал, ду боли мо ҳастанд, ки бидуни якеш ҳастии мо нокис хоҳад буд, балки ҳастии мо ба нест мерасад, агар якеш ҳаста шавад, парвозамон кӯтоҳ хоҳад буд ва мо наметавонем ба ояндаи дурахшон бирасем.

Дар матбуоти Тоҷикистон дар солҳои охир мақолаҳои дар иртибот бо хувияти миллӣ ҷоп шуданд, ки мутаассифона, бештарашон як нуқсонӣ ҷиддӣ доранд: бо таассуби ифротгароёна ниғошта шудаанд – бахше бо таассуб ба гузаштаи тоисломии мо ҳати бутлон қашидаанд, бо назари инкор ва ҳақорат ба он ниғаристаанд ва падари ҳудро лаънат фиристодаанд ва низ бархеи дигар ҳамин гуна тавҳину ихонатро дар ҳақи ислом ва паёмбари вай раво дида ва модари ҳудро носазову нораво гуфтаанд. Ҷунин андешаҳои муғризон ва навиштаҳои танғазарона на танҳо аз илм дуранд, на танҳо барои муъайн кардани хувияти миллӣ мо мусоъидат намекунанд, на танҳо роҳнамои барои ояндаи мо намешаванд, балки зиёнҳо ва ҳасоратҳои ҷиддӣ ба дунбол доранд ва

хатто метавонанд мунчар ба марги маънавии тоҷикон шаванд. Ин мавзуи густурда аст ва дар ин боб гуфтани зиёд аст, вале фурсати дигар мехоҳад. Холо боз бармегардем ба Наврӯз, ки харфамон реша дар он дорад.

Гуфтем, ки арабҳо натавонистанд Наврӯзро аз миён бибаранд. Ислом натавонист, мохияти Наврӯзро тағйир диҳад, чунонки ойини зардуштӣ ҳам, ки гуфтем, бархе андешаҳои зардуштӣ дар маросими тачлил он муассир буд, мохияти онро дигар накарда буд. Аммо ислом тағйири ҷиддӣ дар маросими баргузорию ин чашн ворид кард. Ислом ки бо шиори адолати иҷтимоӣ вориди сахнаи таърих шуда буд, хислати табакотию Наврӯзро, ки шояд танҳо дар замони Сосониён бар он мулҳак шуда буд, аз миён бурд, бахш шудани Наврӯз ба ду ҷашни Наврӯзи омм ва Наврӯзи хоссро лағв кард. Ин амр, дар баробари гайризардуштӣ шудани Наврӯз ва охишта-охишта тарки зиндагии кӯчию домпарварӣ кардани аъробу атрак ва ба зиндагии муқимӣ ва кишоварзӣ пардохтани онҳо боиси густариши Наврӯзи ориёӣ дар миёни бисёре аз ақвоми хилофати исломӣ гардид ва як омили муҳимми ваҳдати фарҳангии ин қавмҳо шуд.

Ҳамин тавр Наврӯз, ки омили начоти мо шуд, моро аз миллати мағлуб ба миллати голиб низ табдил дод. Зеро Наврӯз танҳо як ҷашн нест, Наврӯз шинохти вежаи ҷаҳон аст ва бо интишори Наврӯз дар миёни ақвоми дигар, онҳо низ таҳти таъсири ҷаҳоншиносии эронӣ қарор гирифтанд.

Наврӯз нури бузурги созанда дорад, Наврӯз ҷовидонист ва то ин гардуни гардон ҳаст, хоҳад буд ва мо бояд барои рушди миллии худ аз ин нури ҷовидонӣ, аз ин умеди ҳамеша сарсабз ёрӣ ҷӯем.

Чунон ки умеди зоида аз Наврӯз дар чанд карни пеш моро начот дода ва заминаи растохези миллии моро омода карда буд, ин чашни зиндагисоз имрӯз ҳам метавонад ба растохези миллии мо мусоъидат кунад. Мо заминаи асосии ин растохезро, ки истиклоли сиёсии кишвар аст, дорем. Вале бадбахтона, бо сабабҳои мухталиф, ки бештаринашон иртиботе бо мардум надоранд, ин истиклол чойгоҳе дар калбҳо надорад, дарк нашудааст ва чун дарк нашудааст, ончунонки бояду шояд кадрдонӣ намешавад. Дар зехни бештарини мардуми тоҷик истиклоли сиёсии кишварашон бо ҷанги дохилӣ, ҷаҳр, гуруснагӣ, ҷасоди ахлоқӣ ва молӣ, муҳочират барои ҷустуҷуи як пора нон пайванди кавӣ дорад ва агар бахше аз онҳо бадбахтиҳои рӯзгори худро натиҷаи ин истиклол медонанд, агарчи ҳақ нестанд, андешаашонро бояд фаҳму дарк кард.

Барои раҳой аз ин вазъ, албатта, муҳимтарин омил рушди иқтисодии кишвар аст, зеро ба шиками гурусна нағмаи танбӯр намефорад. Замина ва асоси растохези маънавӣ рушди иқтисодӣ ва рифоҳи иҷтимоӣ аст.

Аммо рушди иқтисодӣ наметавонад ба танҳои растохези миллӣ эҷод кунад ва наметавонад дарунмояи хувияти миллӣ бошад.

Дар ин амр аз забон, фарҳанг, мазҳаб, маросимҳои миллӣ ёрӣ бояд гирифт. Аз ҷумла аз Наврӯз. Мардуми мо бо вучуди он ки Наврӯзро таҷлил мекунанд, ин ҷашн дар Тоҷикистон ҳанӯз дар чойгоҳи табиъии худ нест, балки дар хошияи зиндагӣ қарор дорад. Барои он ки Наврӯз барои растохези миллии мо хидмат кунад, бояд сари соли нави расмии кишвар бошад, огози марҳалаи нави зиндагии мо бошад. Огози соли нави аз Наврӯз пайванди кавӣ миёни Олами Сагир ва Олами Кабирро барқарор месозад, моро ҳамгом, ҳамнафас ва ҳамнабзи Табиъат мекунад. Бурун шудан аз меҳвари замони масеҳӣ ва бозгашт ба меҳвари солшумории ҳиҷриӣ шамсӣ пайванди моро ҳам бо густираи фарҳангии эронӣ (бо

хамхунон ва хамзабононамон дар Афғонистон ва Эрон) ва ҳам бо чахони ислом кавитар мекунад. Ин амр дар чахони муосир, ки чахонӣ шудан аз мушахисҳои муҳимтарини он аст ва фархангҳои хурду заъиф дар баробари он осебпазир хастанд, хеле муҳим аст ва ба мавзӯи ҳаёту мамонт табдил шудааст. Фарханги тоҷик, ки се рӯкни асосӣ- тақвими миллӣ, алифбои миллӣ (алифбои форсии арабӣ) ва исми аслии забонро ба таври иҷборӣ аз вай чудо кардаанд, ба истилоҳи варзишӣ, мисли гуштигири вазни 48 кг аст, ки дар муқобилаш гуштигири вазни болои 100 кг ба майдон омадааст. Ба қор гирифтани мучаддади ин рӯкноҳо, аз ҷумла, Наврӯзи қарорёфта дар ҷойгоҳи худ моро ба асламон мепайвандад ва неруи муқовимати фарханги мо дар баробари таҳрибкории фархангҳои ғайрро меафзояд, яъне моро ба растохези миллӣ раҳнамунӣ мекунад ва наҷот мебахшад.

Ин ҷову он ҷо хондам, ки "Магия Навруза"-ро "Чодуии Наврӯз" ва "Сехри Наврӯз" тарҷума кардаанд. Вале ин ду вожа – "чоду" ва "сехр" на танҳо наметавонанд сифат ва муъайянкунандаи Наврӯз бошанд, балки усулан бо он муқолиф хастанд. "Чоду", "чодугар" ва "чодугарӣ" дар андешаи эронӣ аз табори Аҳримананд, вале Наврӯз – боз тақрор мекунам – мазҳари ҳама хубиву шодмонист. Қофист, Фирдавсро ба ёд оварем, ки фармуда: "Хирад хор шуд, чодуӣ арҷманд" ва хирадро, ки волотарин арзиш дар назди эронӣён буд, бо чодуӣ муқолиф гузошта.

Дар андешаи исломӣ низ "сехр" қори соҳирону чодугарон аст, ки ситуда нест. Соҳирон буданд, ки дар баробари муъҷизаи Мусо, алайҳиссалом, қоре аз дасташон барнаёмад ва шарманда шуданд.

Наврӯз ва растохези миллӣ

Муаллиф: Кодири Рустам
17.03.2013 20:55

Наврӯз муъчизаи яздонӣ аст. Наврӯз яке аз кутуби Осмонист, ки ба воситаи паёмбари Табиъат хамасола ба офаридагони Худо фиристода мешавад.

Агар ба ин Китоб арч бигзорем ва онро дуруст хонему дарк кунем, Худо хоҳад, бахраҳои фаровон хоҳем гирифт.

Олмотӣ, 8 майи 2007

1 Дар фаріанги исломк устура ва мафоіими юнонк бо іам омехта ва боис ба іаріу маріе шудааст. Чунончи, "sasнус" бо он ки аз "кукнос"- и юнонист, ки мурғи су аст, ба он маънии феникс додаанд. (Ниг. Дуктур Муіаммад Муъин. Фаріанги форск, іилди дуюм, зайли "sasнус"). Аз сӯйи дигар "самандар", ки маъхуз аз "саламандара" – и юнонист ва іайвонест шабеі ба карафса (калтакалос), ба сабаби ин ки гуфтаанд, дар оташ намесӯзад, іамон "феникс" пиндошта шуда ва онро ба иштибоі "мурғи самандар" гуфтаанд. Натиіаи ин иштибоіро дар шеъри машиури Бозор Собир низ мебинем, іойе ки мегӯяд: "Сиссаи мурғи самандар пеши ман афсона нест..."